

XXII.
IVAN PAVAO II.

FAMILIARIS CONSORTIO
OBITELJSKA ZAJEDNICA

APOSTOLSKA POBUDNICA O ZADAĆAMA
KRŠĆANSKE OBITELJI U SUVREMENOM SVIJETU
(22. 11. 1981.)

I. STVARANJE ZAJEDNICE OSOBA

Ljubav, izvor i snaga zajedništva

18. Obitelj, zasnovana i oživotvorena ljubavlju, jest zajednica osoba: bračnih drugova, muža i žene, roditelja i djece, rodbine. Njezina prva zadaća jest vjerno živjeti stvarnost zajedništva u trajnom naporu da se *promiče* istinita zajednica osoba.

Nutarnje počelo, trajna snaga i konačan cilj takvog zadatka jest ljubav: kao što bez ljubavi obitelj nije zajednica osoba, tako *bez ljubavi obitelj ne može živjeti, rasti niti se usavršavati kao zajednica osoba*. Ono što sam napisao u enciklici *Redemptor hominis*, svoju izvornu i povlaštenu primjenu nalazi ponajprije u obitelji kao takvoj: »čovjek ne može živjeti; bez ljubavi. Sam po sebi on ostaje neshvatljivo biće, život mu je lišen smisla ako mu se ne objavi ljubav, ako se ne sretne s ljubavlju, ako je ne iskusi i ne usvoji, ako u njoj živo ne sudjeluje.«¹

Ljubav između muža i žene u braku, pa prema tome u širem smislu i ljubav između članova iste obitelji – između roditelja i djece, između braće i sestara, između rodbine i ukućana - prožeta je i podržavana neprestanim unutrašnjim dinamizmom, koji obitelj vodi k uvijek sve dubljem i prisnijem *zajedništvu*, što je temelj i duša bračne i obiteljske *zajednice*.

Nerazdruživo jedinstvo bračnog zajedništva

19. *Prvo* zajedništvo uspostavlja se i razvija među bračnim drugovima: snagom ugovora

¹ Papa Ivan Pavao II., Enciklika *Redemptor hominis*, 10.

bračne ljubavi muž i žena »više nisu dvoje, nego jedno tijelo«,² i pozvani su da neprestano rastu u svome zajedništvu svakodnevnom vjernošću obećanju uzajamnog posvemašnjeg predanja koje pretpostavlja ženidba.

To bračno zajedništvo ima svoje korijene u prirodnom dopunjavanju što postoji između muža i žene, a hrani se osobnom spremnošću bračnih drugova da dijele cjelovitost svoga životnog nauma, sve što imaju i što jesu: stoga je takvo zajedništvo plod i znak dubokog ljudskog zahtjeva. No, u Kristu Gospodinu, Bog prihvaća taj zahtjev, potvrđuje ga, pročišćuje i uzdiže privodeći ga sakramentom ženidbe njegovu savršenstvu: Duh Sveti izliven u sakramentalnom slavlju pruža kršćanskim supružnicima dar novoga zajedništva, zajedništvo ljubavi, koje je živa i stvarna slika onoga sasvim osobitog jedinstva koje nevidljivu Crkvu čini otajstvenim Kristovim tijelom.

Dar Duha je za kršćanske supružnike životno pravilo, a ujedno poticaj da svedevice napreduju prema uvijek sve bogatijem jedinstvu na svim razinama - tijela, značaja, srdaca, umova i volja, duša³ - objavljujući tako Crkvi i svijetu novo zajedništvo ljubavi darovano Kristovom milošću.

Mnogoženstvo se sasvim suprotstavlja takvom zajedništvu: ono, doista, izravno niječe Božji naum kakav nam je na početku objavljen; protivno je jednakom osobnom dostojanstvu žene i muža, koji se u braku jedno drugome daruju u posvemašnjoj ljubavi, koja je zbog toga jedinstvena i isključiva. Kao što ističe Drugi vatikanski sabor: »Ako se prizna osobno dostojanstvo žene i muža u uzajamnoj i potpunoj ljubavi, jasno se pokazuje jedinstvo ženidbe koje je Gospodin potvrdio.«⁴

Nerazdruživo zajedništvo

20. Značajka bračnog zajedništva nije samo njegovo jedinstvo već i njegova nerazrješivost: »To intimno sjedinjenje kao uzajamno darivanje dviju osoba, a i dobro djece, zahtijevaju punu vjernost bračnih drugova i njihovo nerazdruživo jedinstvo.«⁵

Osnovna je zadaća Crkve da još jednom snažno potvrdi - kao što su to učinili sinodalni oci - nauku o nerazrješivosti ženidbe: onima koji u ove naše dane misle da je teško ili čak nemoguće za cijeli život vezati se s nekom osobom, onima koji su zavedeni određenom kulturom koja odbacuje nerazrješivost ženidbe i čak otvoreno ismijava zalaganje supružnika

² Mt 19, 6; usp. Post 2, 24.

³ Usp. Ivan Pavao II., *Govor supružima*, 4 (Kinšasa, 3. svibnja 1980.): AAS 72 (1980.), 526 sl.

⁴ II. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*, 49; usp. Papa Ivan Pavao II., *Govor supružima*, 4 (Kinšasa, 3. svibnja 1980.), nav. mj.

u vjernosti, valja ponovno naglasiti radosnu poruku konačnosti one bračne ljubavi, koja u Isusu Kristu ima svoj temelj i svoju snagu.⁶

Ukorijenjena u potpunom i osobnom daru supružnika i kao zahtjev za dobrom djece, nerazrješivost ženidbe svoju konačnu istinu nalazi u naumu koji je Bog očitovao u svojoj objavi: On hoće i daruje nerazrješivost ženidbe kao plod, znak i zahtjev posvemašnje vjerne ljubavi koju Bog ima prema čovjeku i koju Gospodin Isus očituje prema svojoj Crkvi.

Krist obnavlja prvobitni naum koji je Stvoritelj upisao u srce muža i žene, i u slavljenju sakramenta ženidbe daje »novo srce«: tako supružnici ne samo da mogu nadvladati »tvrdoću srca«⁷ već također mogu, i to nadasve, biti dionicima pune i konačne Kristove ljubavi novoga i vječnoga saveza koja je tijelom postala. Kao što je Gospodin Isus »vjerni svjedok«,⁸ »da« Božjih obećanja,⁹ pa prema tome najviše ostvarenje bezuvjetne vjernosti kojom Bog ljubi svoj narod, tako su i kršćanski supružnici pozvani da stvarno uzmu udjela u neopozivoj nerazrješivosti koja povezuje Krista s Crkvom, njegovom zaručnicom, koju on ljubi do kraja vremena.¹⁰

Dar sakramenta je za kršćanske supružnike istodobno poziv i zapovijed da zauvijek ostanu jedno drugome vjerni, unatoč iskušenjima i teškoćama, velikodušno poslušni Gospodinovoj volji: »Što Bog združi, čovjek neka ne rastavlja.«¹¹

Svjedočiti neprocjenjivu vrednotu nerazrješivosti ženidbe i bračne vjernosti, u današnje je vrijeme za kršćanske supružnike jedna od najvažnijih i najprečijih zadaća. Zbog toga, zajedno sa svom svojom subraćom koja su sudjelovala na Sinodi biskupa, hvalim i ohrabrujem sve one brojne bračne parove, koji uza sve ogromne teškoće čuvaju i razvijaju to dobro nerazrješivosti: oni tako preuzimaju, ponizno i odvažno, zadaću koja im je povjerena da u svijetu budu »znak« - nenametljiv i dragocjen, katkada podvrgnut napasti, ali uvijek iznova obnavljan - znak neumorne vjernosti Božje i vjernosti Isusa Krista prema svim ljudima, prema svakom čovjeku. Dužnost nam je također priznati cijenu svjedočanstva onih bračnih drugova koje su napustili njihovi supružnici a koji, zahvaljujući svojoj kršćanskoj vjeri i nadi, nisu sklopili novu vezu: i oni daju istinsko svjedočanstvo vjernosti koje je toliko potrebno današnjem svijetu. Zbog toga ih pastiri i vjernici Crkve moraju ohrabrivati i pomagati da u tome ustraju.

⁵ II. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*, 48.

⁶ Usp. Ef 5, 25.

⁷ Mt 19, 8.

⁸ Otk 3, 14.

⁹ Usp. 2 Kor 1, 20.

¹⁰ Usp. Iv 13, 1.

Prošireno zajedništvo obitelji

21. Bračno zajedništvo čini temelj na kojem se izgrađuje šire zajedništvo obitelji, roditelja i djece, braće i sestara međusobno, bližih rođaka i drugih ukućana.

Takvo se zajedništvo ukorjenjuje u prirodne veze tijela i krvi i razvija se te doseže svoje ustinu ljudsko savršenstvo stvaranjem i dozrijevanjem još dubljih i bogatijih veza duha: ljubav koja nadahnjuje međusobne odnose među članovima obitelji jest unutarnja snaga što oblikuje i oživotvoruje zajedništvo i obiteljsku zajednicu.

Kršćanska je obitelj, potom, pozvana da iskusi novo i izvorno zajedništvo koje potvrđuje i usavršuje ono prirodno i ljudsko življenje zajedništva. Zapravo milost Isusa Krista, »prvorodenca među mnogom braćom«,¹² po svojoj je naravi i unutarnjoj sili »milost bratstva«, kako je naziva sveti Toma Akvinski.¹³ Duh Sveti razliven u slavljenju sakramenata životvorni je izvor i neiscrpna hrana nadnaravnog zajedništva koje povezuje vjernike s Kristom i zajedno ih okuplja u jedinstvu Crkve Božje. Kršćanska je obitelj objava i osobito ostvarenje crkvenog zajedništva, pa se i zbog toga može i mora zvati »kućnom Crkvom«.¹⁴

Svi članovi obitelji, svaki prema svome daru, imaju milost i odgovornost da iz dana u dan grade zajedništvo osoba i tako pridonose da »obitelj bude škola potpunije čovječnosti«.¹⁵ To se ostvaruje brigom i ljubavlju prema djeci, bolesnima, starijim osobama; svakodnevnim uzajamnim služenjem; zajedničkim dijeljenjem dobara, radosti i patnji. Za izgradnju takvog zajedništva temeljni je zahtjev odgojna razmjena između roditelja i djece,¹⁶ u kojoj svaki od njih daje i prima. Ljubavlju, poštovanjem i poslušnošću prema roditeljima, djeca pružaju svoj osobit i nezamjenljiv prilog izgradnji uistinu ljudske i kršćanske obitelji.¹⁷ To će im biti olakšano ako roditelji budu odlučno upotrebljavali svoj autoritet kao pravu »službu«, ili kao služenje usmjereno ljudskom i kršćanskom dobru djece, a posebno usmjereno tome da im pomognu zadobiti uistinu odgovornu slobodu, i ako ti isti roditelji očuvaju živu svijest o »daru« koji oni neprestano primaju od svoje djece.

Jedino pravi duh žrtve omogućuje da se sačuva i usavrši obiteljsko zajedništvo. Ono, naime, traži otvorenu i velikodušnu spremnost svih i svakoga napose za razumijevanje,

¹¹ Mt 19, 6.

¹² Rim 8, 29.

¹³ Sv. Toma Akvinski, *Summa Theologiae*, IIa-IIe, 14, 2, ad 4.

¹⁴ II. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Crkvi *Lumen gentium*, 11; usp. Dekret o apostolatu laika *Apostolicam actuositatem*, 11.

¹⁵ II. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*, 52.

¹⁶ Usp. Ef 6, 1-4; Kol 3, 20 sl.

¹⁷ Usp. II. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*, 48.

podnošljivost, praštanje, pomirenje. Svakoj je obitelji dobro poznato koliko sebičnost, razdori, napetosti, sukobi čine nasilje obiteljskom zajedništvu te ga katkada mogu i uništiti: u tome imaju svoj korijen mnogobrojni i različiti oblici podijeljenosti u obiteljskom životu. No, istodobno, Bog mira uvijek poziva svaku obitelj da proživljava radosno i obnoviteljsko iskustvo »pomirenja«, to jest obnovljenog zajedništva, ponovno uspostavljenog jedinstva. Osobito, sudjelovanje u sakramentu pomirenja i na gozbi jedinog Kristova tijela daje kršćanskoj obitelji milost i odgovornost da prevlada svaku podijeljenost i ide prema punini zajedništva koje je Bog htio te tako odgovori žarkoj Gospodinovoj želji: »Da svi budu jedno.«¹⁸

Prava i zadaće žene

22. Ako obitelj jest i ako mora trajno postajati zajedništvo i zajednica osoba, ona nalazi u ljubavi izvor i neprestani poticaj da prihvaća, poštuje i razvija svakoga od svojih članova u njihovu uzvišenom dostojanstvu osoba, to jest kao žive slike samoga Boga. Kao što su s pravom ustvrdili sinodalni oci, ćudoredno mjerilo vjerodostojnosti bračnih i obiteljskih odnosa jest u promicanju dostojanstva i poziva pojedinih osoba, koje svoju puninu postižu u iskrenom sebedarju.¹⁹

S tog gledišta Sinoda je htjela osobitu pozornost posvetiti ženi, njezinim pravima i njenoj ulozi u obitelji i društvu. S tog istog gledišta valja promatrati i muža kao bračnog druga i oca, dijete i starije osobe.

Za ženu valja prije svega istaknuti da ima jednako dostojanstvo i odgovornost kao i muž: ta jednakost na osobiti se način ostvaruje u uzajamnom predanju muža i žene i u predanju njih dvoje djeci; a to je svojstveno braku i obitelji. Ono što ljudski razum naslućuje i priznaje, u punini je objavljeno Božjom Riječi: povijest spasenja je, uistinu, trajno i svijetlo svjedočanstvo dostojanstva žene.

Stvorivši ljudsko biće kao »muško i žensko«²⁰, Bog na jednak način daje osobno dostojanstvo muškarcu i ženi i obasipa ih neotuđivim pravima i odgovornostima, svojstvenim ljudskoj osobi. Bog, zatim, na najuzvišeniji način očituje dostojanstvo žene time što sam uzima ljudsko tijelo od Djevice Marije, koju Crkva štuje kao Majku Božju nazivajući je novom Evom i stavljajući je kao uzor otkupljene žene. Tankoćutno Isusovo poštovanje prema ženama, koje je pozivao da idu za njim i kojima je ponudio svoje prijateljstvo, njegovo

¹⁸ Iv 17, 21.

¹⁹ Usp. II. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*, 24.

²⁰ Post 1, 27.

ukazanje na uskršno jutro jednoj ženi prije no što se ukazao drugim učenicima, poslanje povjereno ženama da radosnu vijest o uskrsnuću prenesu apostolima, sve su to znakovi koji potvrđuju osobito poštovanje koje je Gospodin Isus imao prema ženama. Apostol Pavao će reći: »Uistinu, svi ste sinovi Božji, po vjeri, u Kristu Isusu... Nema više: Židov - Grk! Nema više: rob - slobodnjak! Nema više: muško - žensko! Svi ste vi Jedan u Kristu Isusu!«²¹

Žena i društvo

23. Ne ulazeći ovdje u raspravu o širokoj i složenoj temi odnosa žena-društvo u svim njegovim vidovima, i ograničavajući se samo na neka bitna pitanja, ne možemo a da ne primijetimo kako je upravo na obiteljskom području vrlo raširena društvena i kulturalna predaja nastojala ženi pridržati isključivo ulogu supruge i majke, a da joj na prikladan način ne otvori pristup u javne poslove, koji su općenito pridržani muškarcu.

Nema sumnje da jednako dostojanstvo i odgovornost muškarca i žene potpuno opravdavaju pristup žene javnim službama. S druge pak strane, ispravno promicanje žene zahtijeva da se javno prizna njezina majčinska i obiteljska uloga prema svim drugim javnim poslovima i svim drugim zanimanjima. Uostalom, nužno je da te službe i zanimanja budu međusobno čvrsto povezani, ako želimo da društveni i kulturni razvoj uistinu i u punini bude ljudski.

To će se postići lakše ako obnovljena »teologija rada«, kako je to zaželjela Sinoda, jasnije osvijetli i produbi značenje rada u kršćanskom životu i odredi temeljnu vezu što postoji između rada i obitelji, pa prema tome i izvorno i nezamjenjivo značenje rada u kući i u odgoju djece.²² Zbog toga Crkva može i mora pomoći suvremenom društvu da neumorno traži da svi priznaju i poštuju nezamjenjivu vrijednost rada žene u kući. To je od osobitog značenja za odgojno djelovanje; uistinu, odstranit će se i sam korijen moguće diskriminacije između različitih poslova i zanimanja ako jednom postane jasno da se svi, na svakom području, zalažu s jednakim pravima i jednakim osjećajem odgovornosti. Tako će u muškarcu i ženi jasnije zablistati slika Božja.

Ako i ženama treba biti priznato pravo da kao muškarci obavljaju različite javne službe, društvo se ipak mora tako strukturirati da supruge i majke *ne budu konkretno prisiljene* raditi izvan kuće te da njihove obitelji mogu dolično živjeti i napredovati i onda kada se one sasvim

²¹ Gal 3, 26. 28.

²¹ Usp. Papa Ivan Pavao II., Enciklika *Laborem exercens*, 19.

posvete svojim obiteljima.

Valja, zatim, prevladati način mišljenja da čast žene više proizlazi iz rada izvan kuće negoli od rada u obitelji. No, to traži da ljudi uistinu cijene i vole ženu s punim poštovanjem njezina osobnog dostojanstva te da društvo stvara i razvija uvjete prilagođene za rad u kući .

Uza sve dužno poštovanje različitosti poziva muškarca i žene, Crkva, što je više moguće, mora promicati i u svome crkvenom životu jednakost njihovih prava i dostojanstva: a to za dobro svih, obitelji, društva i Crkve.

Očito je, prema tome, da to ne znači da se žena odriče svoje ženstvenosti ili da oponaša muževnost; to znači priznavati puninu prave ženstvenosti kakva se mora očitovati u njezinu djelovanju, bilo u obitelji ili izvan nje, a da se ipak pri tome ne zanemari raznolikost običaja i kultura

Povrede dostojanstva žene

24. Nažalost, kršćanskoj poruci o dostojanstvu žene suprotstavlja se način mišljenja koji ljudsko biće ne promatra kao osobu već kao neku stvar, kao neki predmet prodaje ili kupnje, u službi sebičnog probitka i pukog zadovoljstva. Žena je prva žrtva takvog mentaliteta.

Takav mentalitet daje vrlo gorke plodove, kao što su prezir muškarca i žene, ropstvo, tlačenje slabašnih, pornografija, prostitucija - osobito kada je ona organizirana - i svi oblici diskriminacije što se susreću u odgoju, zanimanju, raspodjeli poslova, itd.

Osim toga, još i danas, u velikom dijelu našega društva postoje brojni oblici ponižavajuće diskriminacije koji teško pogađaju i vrijeđaju neke sasvim određene kategorije žena, kao na primjer žene bez djece, udovice, rastavljene, razvedene, neudate majke.

Nad tim i mnogim drugim oblicima diskriminacije izrazili su sinodalni oci svom mogućom snagom svoje žaljenje: tražim, dakle, od svih da se zauzmu u još snažnijem i predanijem pastoralnom djelovanju kako bi oni bili konačno otklonjeni te se u punini poštuju slika Božja što blista u svakom ljudskom biću bez izuzetka.

Muškarac, suprug i otac

25. Unutar zajedništva obiteljske i bračne zajednice, muškarac je pozvan da živi svoj dar i ulogu supruga i oca.

On u svojoj supruzi vidi ispunjenje Božjeg nauma: »Nije dobro da čovjek bude sam:

načinit ću mu pomoć kao što je on«. ²³ I poklik Adama, prvog supruga, postaje i njegov poklik: »Gle, evo kosti od mojih kostiju, mesa od mesa mojega!« ²⁴

Prava bračna ljubav pretpostavlja i zahtijeva da muž ima duboko poštovanje prema dostojanstvu svoje žene: »Ti nisi njezin gospodar« - piše sveti Ambrozije - »već njezin muž; ona ti nije robinja, već supruga... Uzvрати joj pažnju koju ti iskazuje i budi joj zahvalan za njenu ljubav«. ²⁵ Muž mora živjeti sa svojom suprugom »sasvim osobit oblik osobnog prijateljstva«. ²⁶ Kršćanin je potom pozvan da razvija sasvim novu ljubav prema ženi koja je očitovanje nježne i djelotvorne ljubavi što je Krist ima prema Crkvi. ²⁷

Za muža su ljubav prema supruzi koja je postala majkom i ljubav prema djeci prirodan put koji vodi razumijevanju i ostvarenju njegova očinstva. Osobito ondje gdje društveni i kulturni uvjeti mogu lako nagnati oca svojevrsnom nezalaganju za obitelj ili općenito njegovom nedovoljnom udjelu u odgoju, nužno je zalagati se da se u društvu ponovno uvriježi uvjerenje kako su mjesto i uloga oca u obitelji i za obitelj od jedinstvenog i nezamjenjivog značenja. ²⁸ Kao što iskustvo pokazuje, očeva odsutnost izaziva psihološke i čudoredne poremećaje te znatne teškoće u obiteljskim odnosima; isto vrijedi, u obratnom smislu, za nasilničko ponašanje oca, osobito ondje gdje još postoji pojava što se naziva »mačizam«, to jest prekomjerno uzdizanje muških povlastica koje ponizuju ženu i priječe razvoj zdravih obiteljskih odnosa.

Očitujući i živeći na zemlji samo Božje očinstvo, ²⁹ muž je pozvan da osigura jedinstven razvoj svih članova obitelji. Da bi ispunio tu zadaću, potrebno je da bude velikodušno odgovoran prema životu začetom pod majčinim srcem; potreban mu je brižljiviji odgojni napor koji treba dijeliti sa suprugom, ³⁰ rad koji nikada ne razara obitelj već učvršćuje njezino jedinstvo i postojanost, svjedočanstvo odraslog kršćanskog života koje djelotvornije uvodi djecu u živo iskustvo Krista i Crkve.

Prava djeteta

26. U obitelji, zajednici osoba, osobitu pažnju treba posvetiti djetetu, tako da se razvija duboko poštovanje prema njegovom osobnom dostojanstvu kao i veliko uvažavanje njegovih

²³ Post 2, 18.

²⁴ Post 2, 23.

²⁵ Sv. Ambrozije, *Exameron V.*, 7, 19: CSEL 32, I, 154.

²⁶ Papa Pavao VI., Enciklika *Humanae vitae*, 9.

²⁷ Usp. Ef 5, 25.

²⁸ Usp. Papa Ivan Pavao II., Homilija vjernicima Terni, 3-5 (19. ožujka 1981.): AAS 73 (1981.) 268-271.

²⁹ Usp. Ef 3, 15.

³⁰ Usp. II. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*, 52.

prava kojima se mora velikodušno služiti. To vrijedi za svako dijete, a posebno ako je dijete mlađe, te mu je sve potrebno, ili ako je bolesno, boležljivo ili hendikepirano.

Crkva, potičući i iskazujući nježnu i velikodušnu brigu za svako dijete koje dolazi na svijet, ispunja jedno od svojih temeljnih poslanja. Ona je, naime, pozvana da objavi i iznova ponudi svijetu primjer i zapovijed Krista Gospodina koji je dijete postavio u središte kraljevstva Božjega: »Pustite dječicu neka dolaze k meni i ne priječite im, jer takvih je kraljevstvo Božje.«³¹

I ovdje ponavljam ono što sam rekao na Generalnoj skupštini Ujedinjenih naroda 2. listopada 1979.: »Želim... izraziti radost koju za svakoga od nas predstavljaju djeca, proljeće života, predostvarenje buduće povijesti svake ovozemne domovine. Nijedna zemlja na svijetu, nijedan politički sustav ne može sanjati o svojoj budućnosti drugačije osim preko slike tih novih naraštaja koji će od svojih roditelja preuzeti mnogostruku baštinu vrednota, dužnosti, nadahnuća naroda kome pripadaju kao i baštinu cijele ljudske obitelji. Briga za dijete još prije njegova rođenja, od prvoga trenutka njegova začeca, a zatim tijekom njegova djetinjstva i mladenaštva, prvotni je i temeljni način provjere odnosa čovjeka prema čovjeku. I stoga, što se može više poželjeti svakom narodu i cijelom ljudskom rodu, svoj djeci svijeta, ako ne tu sretniju budućnost u kojoj će poštovanje prava čovjeka postati puna zbilja u 2000. godini koja se približava?«³²

Prihvatanje, ljubav, poštovanje, mnogostruko i jedinstveno služenje - materijalno, čuvstveno, odgojno, duhovno - prema svakome djetetu koje dolazi na svijet moraju uvijek biti raspoznatljiv i nezastariv znak kršćana, osobito kršćanskih obitelji. Tako, dok djeca budu mogla rasti »u mudrosti; dobi i milosti kod Boga i ljudi«,³³ ona će dati svoj dragocjeni prilog izgradnji obiteljske zajednice samome posvećenju roditelja.³⁴

Starije osobe u obitelji

27. Ima kultura koje pokazuju posebno poštovanje i veliku ljubav prema starijim osobama: daleko od toga da bude izgnana iz obitelji ili trpljena kao beskoristan teret, starija osoba ostaje uključena u obiteljski život, i dalje djelatno i odgovorno u njemu sudjeluje - s time da mora poštivati samostalnost nove obitelji - i osobito ona vrši dragocjeno poslanje da bude svjedok prošlosti i vrelo mudrosti za mlade i za budućnost.

³¹ Lk 18 16; usp. Mt 19, 14; Mk 10, 14.

³² Papa Ivan Pavao II, Govor na Generalnoj skupštini UN, 21 (2. listopada 1979.): AAS 71 (1979.), 1159.

³³ Lk 2,52.

³⁴ Usp. II. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*, 48.

Naprotiv, druge kulture, posebno pod utjecajem industrijskog i urbanog razvoja, dovele su i dalje dovode starije osobe do neprihvatljivih oblika rubnosti, što je ujedno izvor silnih patnji za njih same i duhovnog osiromašenja za tolike obitelji.

Nužno je da Crkva u svom pastoralnom djelovanju potiče sve da otkrivaju i vrednuju ulogu starijih osoba u građanskoj i crkvenoj zajednici, a osobito u obitelji. Zapravo, »život starijih osoba pomaže nam da osvjetlimo ljestvicu ljudskih vrednota; on pokazuje neprekidnost naraštaja i čudesan je dokaz međuovisnosti Božjeg naroda. Starije osobe često imaju karizmu da prevladaju prepreke među naraštajima prije nego što one postanu nesavladive: koliko je djece našlo razumijevanja i ljubavi u očima, riječima i milovanjima starijih osoba! I kolike su starije osobe rado potpisale one nadahnute biblijske riječi: 'Unuci su vijenac starcima' (Prop 17, 6)«!³⁵

II. SLUŽENJE ŽIVOTU

1) Prenošnje života

Suradnici ljubavi Boga Stvoritelja

28. Stvarajući muža i ženu na svoju sliku i priliku, Bog kruni i privodi savršenstvu djelo svojih ruku: on ih poziva da na osobit način sudjeluju u njegovoj ljubavi i u njegovoj moći Stvoritelja i Oca putem svoje slobodne i odgovorne suradnje u prenošenju dara ljudskoga života: »I blagoslovi ih Bog i reče im: Plodite se i množite i napunite zemlju, i sebi je podložite!«³⁶

Tako je temeljni cilj obitelji služenje životu; to je ostvarenje u povijesti Božjeg blagoslova iskazanog u početku, a ostvaruje se prenošenjem Božje slike od čovjeka na čovjeka u činu rađanja.³⁷

Plodnost je plod i znak bračne ljubavi, živo svjedočanstvo potpunog uzajamnog predanja supružnika: »Prema tome, pravo njegovanje bračne ljubavi kao i sva narav obiteljskog života što otuda proizlazi - ne zanemariivši ostale svrhe braka - idu za tim da supruge učine odlučno spremnima da surađuju s ljubavlju Stvoritelja i Spasitelja, koji po njima iz dana u dan

³⁵ Papa Ivan Pavao II., Govor sudionicima »International Forum on Active Aging«, 5 (5. rujna 1980.): *Insegnamenti di Giovanni Paolo II.*, III, 2 (1980.), 539.

³⁶ Post 1, 28.

³⁷ Usp. Post 5, 1 sl.

umnožava i obogaćuje svoju obitelj.«³⁸

Plodnost bračne ljubavi ne svodi se na samo rađanje djece, pa ako to shvatimo i u specifično ljudskom značenju: ona se širi i obogaćuje svim plodovima ćudorednog, duhovnog i nadnaravnog života a otac i majka su pozvani da taj život daju svojoj djeci, a preko njih, Crkvi i svijetu.

Uvijek stara i uvijek nova nauka i propis Crkve

29. Baš zato jer je ljubav supružnika posebno dioništvo u otajstvu života i ljubavi samoga Boga, Crkva zna da je primila osobito poslanje da čuva i štiti visoko dostojanstvo ženidbe i veliku odgovornost prenošenja ljudskog života.

Tako su, nastavljajući živu predaju crkvene zajednice kroz povijest, Drugi vatikanski sabor i učiteljstvo moga prethodnika Pavla VI., izraženo posebno u enciklici *Humanae vitae*, prenijeli našem vremenu uistinu proročki navještaj, koji potvrđuje i iznova jasno izlaže uvijek staru i uvijek novu nauku i propis Crkve o ženidbi i prenošenju života.

Zbog toga su na prošloj Skupštini sinodalni oci doslovno izjavili: »Ova Sveta sinoda, u jedinstvu vjere s Petrovim nasljednikom, ćvrsto drži ono što je izneseno na Drugom vaticanskom saboru (usp. *Gaudium et spes*, br. 50), zatim u enciklici *Humanae vitae*, a posebno ćinjenicu da braćna ljubav mora biti potpuno ljudska, iskljućiva i otvorena novome životu (*Humanae vitae*, br. 11 i usp. 9 i 12).«³⁹

Crkva se opredjeljuje za život

30. Crkvena se nauka danas prenosi u društvenim i kulturnim prilikama koje ju istodobno ćine tećom za razumijevanje ali prećom i nezamjenjivom za promicanje istinskog dobra ćovjeka i žene.

Nema sumnje da znanstveni i tehnićki napredak, koji suvremeni ćovjek neprestano povećava podvrgavajući prirodu; ne budi samo nadu u stvaranje novog i boljeg ćovjećanstva, već unosi i sve veću tjeskobu o budućnosti. Neki se pitaju da li je uopće dobro živjeti i ne bi li bilo bolje i ne biti rođen: postavljaju, dakle, pitanje da li je dopušćeno pozivati na život druge ljude, koji će moćda jednom proklinjati svoj život u jednom okrutnom svijetu, ćije nasilje ćak nije ni predvidivo. Neki misle da je jedino njima namijenjen probitak tehnike i od

³⁸ II. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*, 50.

³⁹ *Propositio* 22. Zakljućak br. 11 Enciklike *Humanae vitae* ovako tvrdi: »Crkva, pozivajući ljude na obdrćavanje propisa prirodnog zakona, kako ga tumaći njena stalna nauka, ući da svaki braćni ćin mora ostati

toga isključuju druge, kojima nameću kontraceptivna sredstva ili još gore metode. Drugi, pak, zarobljeni potrošačkim mentalitetom i jedino zabrinuti da neprestano povećavaju materijalna dobra, na kraju više ne shvaćaju duhovno bogatstvo novoga ljudskog života pa ga stoga i odbacuju. Krajnji uzrok takvih poimanja je odsutnost, u srcima ljudi, Boga čija je ljubav snažnija od svih mogućih strahova svijeta i koja ih može nadvladati.

Tako je nastao mentalitet protiv života (*anti-life mentality*), koji se pojavljuje u mnogim suvremenim pitanjima: prisjetimo se, na primjer, određene panike što proizlazi iz rasprava ekologa i futurologa o demografiji, koji katkada pretjeravaju opasnost demografskog rasta za kakvoću života.

No, Crkva živo vjeruje da je ljudski život, pa i kada je slabašan i mučan, uvijek veličanstven dar Božje dobrote. Protiv pesimizma i sebičnosti što pomračuju svijet, Crkva se odlučuje za život te u svakom ljudskom životu zna otkriti sjaj onoga »da«, onoga »Amen« koji je Krist.⁴⁰ Onome »ne« koji zahvaća i pritišće svijet ona suprotstavlja onaj živi »da«, braneći tako čovjeka i svijet protiv svih koji ugrožavaju život i čine mu nasilje.

Crkva je pozvana da svima iznova, življim i čvršćim uvjerenjem, očituje svoju odlučnost da promiče ljudski život svim sredstvima i da ga brani protiv svake prijetnje, u bilo kakvim uvjetima ili na bilo kakvom stadiju se on nalazi.

Zbog toga Crkva kao veliku povredu ljudskog dostojanstva i pravednosti osuđuje sve pothvate vlada ili drugih javnih vlasti koje na bilo kakav način pokušavaju ograničiti slobodu supružnika u njihovu donošenju odluke o djeci. Dosljedno tome, bilo koje nasilje što ga vlasti čine za sprečavanje začeća, pa čak i sterilizaciju ili pobačaje, ima se sasvim osuditi i odvažno odbaciti. Istodobno, valja kao tešku nepravdu označiti i činjenicu da se u međunarodnim odnosima gospodarska pomoć za promicanje naroda uvjetuje programima kontracepcije, sterilizacije ili izazivanja pobačaja.⁴¹

Da bi se Božji naum uvijek sve potpunije ostvarivao

31. Crkva je, zacijelo, svjesna i mnogostrukih i složenih problema koji danas u mnogim zemljama pritišću bračne drugove u njihovoj zadaći da odgovorno prenose život. Ona isto tako priznaje teški problem demografskog porasta, što se očituje u različitim dijelovima svijeta, sa svim čudorednim implikacijama koje on sa sobom nosi.

otvoren prenošenju života (ut quilibet matrimonii usus ad vitam humanam procreandam per se destinatus permaneat«: AAS 60 (1968.), 488.

⁴⁰ Usp. 2 Kor 1, 19; Otk 3, 14.

⁴¹ Usp. Poruka Šeste sinode biskupa kršćanskim obiteljima u suvremenom svijetu, 5 (24. listopada 1980.).

Ipak, ona smatra da dublje uočavanje svih vidova tih problema samo iznova i još snažnije potvrđuje važnost prave nauke o regulaciji rađanja, kako ju je ponovno iznio Drugi vatikanski sabor i enciklika *Humanae vitae*.

Zbog toga, zajedno sa sinodalnim ocima, osjećam dužnost upraviti teozima prijeko potreban poziv da, ujedinijući svoje snage u suradnji s hijerarhijskim učiteljstvom, učine sve što je moguće da uvijek sve bolje osvjetljaju biblijske osnove, ćudoredne motivacije i personalističke razloge te nauke. Tako će biti moguće, u okviru usklađenog izlaganja, iznijeti nauku Crkve o tom važnom poglavlju, uistinu prihvatljivom svim ljudima dobre volje te iz dana u dan sve jasnije i dublje poticati njegovo razumijevanje: na taj će se način Božji naum neprestano sve potpunije ostvarivati za spas ljudi i na slavu Stvoritelja.

U tom pogledu, složan napor teologa, nadahnut osvjedochenim prijanjanjem uz učiteljstvo, koje je jedini autentični vodič Božjega naroda, predstavlja osobitu hitnost i zbog veze što postoji između katoličkog nauka o tom pitanju i pogleda na čovjeka što ga iznosi Crkva: sumnje i zablude u braku, obitelji povlače za sobom teško pomračenje cjelovite istine o čovjeku, koji se i tako već nalazi u kulturnom položaju koji je često pomućen i proturječan. Rasvjetljenje i produbljenje koje teolozi treba da dadu u ispunjavanju svoje posebne zadaće, od neprocjenjive je vrijednosti i predstavlja osobitu službu, i to vrlo zaslužnu, koju će iskazati obitelji i ljudskom rodu.

Cjelovito gledanje na čovjeka i njegov poziv

32. U okviru kulture koja teško izobličuje ili čak potpuno gubi pravo značenje ljudske spolnosti, jer je iskorjenjuje iz njezine bitne usmjerenosti na osobu, Crkva osjeća da je hitno i nezamjenjivo njezino poslanje da spolnost prikaže kao vrednotu i zalaganje čitave osobe koja je kao muško i žensko stvorena na Božju sliku.

S tog gledišta Drugi vatikanski sabor jasno je ustvrdio da »kada se radi o usklađivanju bračne ljubavi s odgovornim prenošenjem života, moralnost postupka ne ovisi samo o iskrenoj nakani i o ocjeni motiva nego je treba odrediti prema *objektivnim kriterijima, koji se temelje na samoj naravi osobe i njezinih čina*, kriterijima, koji, u okviru iskrene ljubavi, poštuju potpuni smisao uzajamnog darivanja i rađanja koje odgovara čovjeku. To se pak ne može postići ako se iskreno ne njeguje krepost bračne čistoće«.⁴²

Polazeći od »cjelovitog gledanja na čovjeka i na njegov poziv, koji nije samo prirodni i

⁴² II. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*, 51.

ovozemaljski već i nadnaravan i vječni«,⁴³ Pavao VI. je ustvrdio da se nauka Crkve »temelji na neraskidivoj vezi između dvojakog smisla bračnog čina: smisla sjedinjenja i smisla rađanja«. ⁴⁴ I zaključio je ponovno ustvrdivši da valja isključiti kao zlo u sebi »u predviđanju bračnog čina, u toku njegova vršenja ili odvijanja njegovih prirodnih posljedica, svaki zahvat kojemu je svrha, ili put za svrhu, to da se onemogućí rađanje novog života«. ⁴⁵

Kada bračni drugovi, tražeći pomoć u kontracepciji, dijele ta dva značenja koje je Bog stvoritelj upisao u biće muškarca i žene i u dinamizam njihova spolnog zajedništva, oni se ponašaju kao »suci« Božjeg nauma te »manipuliraju« i ponizuju ljudsku spolnost, a s njome, svoju vlastitu osobu i osobu svoga bračnog druga kvareći vrijednost njihova »posvemašnjeg« darivanja. Tako, govoru koji prirodno izražava uzajamno i posvemašnje darivanje supružnika, kontracepcija suprotstavlja objektivno proturječan govor, u kojem se više ne radi o posvemašnjem darivanju drugome: iz toga proizlazi ne samo pozitivno odbijanje otvaranja životu već i izopačenje unutarnje istine bračne ljubavi, koja je pozvana da bude dar u punim osobnosti.

Naprotiv, kada bračni drugovi, služeći se neplodnim razdobljima, poštuju neraskidivu vezu između oblika sjedinjenja i rađanja ljudske spolnosti, oni se ponašaju kao »službenici« Božjega nauma i »služe se« spolnošću kao »uživaoci« u skladu s izvornim dinamizmom »posvemašnjeg« darivanja, bez ikakvog manipuliranja i izopačivanja. ⁴⁶

U svjetlu iskustva tolikih bračnih drugova i podataka različitih ljudskih znanosti, teološko razmišljanje može uočiti - i pozvano je da to produbi - *antropološku a istodobno ćudorednu* razliku što postoji između kontracepcije i korištenja ritmičkih razdobljima: riječ je o razlici koja je mnogo važnija i dublja nego što se obično misli i koja, u konačnici, u sebi uključuje dva poimanja osobe i ljudske spolnosti nesvodiva jedan na drugoga. Korištenje prirodnim razdobljima uključuje prihvaćanje vremena osobe, ovdje ženskog ciklusa, a ujedno i prihvaćanje dijaloga, uzajamnog poštivanja, zajedničke odgovornosti, gospodarenja samim sobom. Prihvatiti, pak, vrijeme i dijalog znači priznati ujedno duhovno i tjelesno značenje bračnog zajedništva kao i živjeti osobnu ljubav u njezinu zahtjevu vjernosti. U tom kontekstu, bračni par ima iskustvo činjenice da je bračno zajedništvo obogaćeno vrednotama nježnosti i osjećajnosti koje su sama duša ljudske spolnosti, pa i u njezinu tjelesnom obliku. Na taj način spolnost se poštuje i promiče u svome uistinu cjelovitom ljudskom opsegu, a

⁴³ Papa Pavao VI., Enciklika *Humanae vitae*, 7.

⁴⁴ Ondje, 12.

⁴⁵ Ondje, 14.

⁴⁶ Ondje, 13.

nikada nije »iskorištena« kao »predmet« koji razdvajajući osobno jedinstvo duše i tijela, pogađa Božje stvaranje u najdubljem spletu naravi i osobe.

Crkva, učiteljica i majka supružnika koji se nađu u teškoćama

33. I na području bračnoga morala Crkva je učiteljica i majka i postupa kao takva. Kao učiteljica, ona neumorno navješćuje čudoredni propis koji mora voditi odgovornom prenošenju života. Crkva nije ni stvarateljica ni prosuditeljica toga propisa. Poslušna istini, što je Krist, čija slika se odražuje u naravi i dostojanstvu ljudske osobe, Crkva tumači čudoredni propis i nudi ga svim ljudima dobre volje, a da pri tome ne skriva njihove zahtjeve korjenitosti i savršenstva.

Kao majka, Crkva se približava mnogim bračnim drugovima koji se nalaze u teškoći s obzirom na to važno pitanje čudorednog života: dobro joj je poznat njihov položaj, često vrlo mučan a katkada otežan svakovrsnim ne samo individualnim već i društvenim teškoćama. Ona zna da brojni bračni drugovi nailaze na teškoće ne samo u praktičnom ostvarenju već i u razumijevanju vrednota sadržanih u čudorednom propisu.

No, ista i jedina Crkva ujedno je učiteljica i majka. Zbog toga ona ne prestaje pozivati i bodriti da se moguće bračne teškoće riješe, ali da se ipak nikada ne krivotvori ili ugrozi istina. Crkva je, nema sumnje, uvjerena da ne može biti prave proturječnosti između božanskoga zakona o prenošenju života i onoga koji zahtijeva da se unapređuje istinska bračna ljubav.⁴⁷ Zbog toga konkretna pedagogija Crkve uvijek mora biti povezana s njezinom naukom i nikada ne smije biti od nje odijeljena. Ja to ponavljam s istim uvjerenjem kao i moj predšasnik: »Ni u čemu ne umanjiti spasonosnu Kristovu nauku - to je najodlučniji oblik ljubavi prema dušama«.⁴⁸

S druge strane, prava pedagogija Crkve svoj osjećaj za stvarnost i svoju mudrost otkriva jedino tako da se ustrajno i odvažno zalaže te se stvore i podržavaju svi oni ljudski uvjeti - psihološki, čudoredni i duhovni - koji su prijeko, potrebni da se shvati i živi čudoredna vrednota i čudoredni propis.

Nema sumnje, među tim uvjetima valja spomenuti postojanost i strpljivost, poniznost i snagu duha, sinovsko pouzdanje u Boga i njegovu milost, često utjecanje molitvi i sakramentima euharistije i pomirenja.⁴⁹ Tako ojačani, bračni drugovi će moći očuvati živom svijest o osobitom utjecaju koji milost sakramenta ženidbe ima na sve konkretne oblike nji-

⁴⁷ Usp. II. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*, 51.

⁴⁸ Papa Pavao VI., Enciklika *Humanae vitae*, 29.

hova bračnog života, pa stoga i na njihovu spolnost. Dar Duha Svetoga, koji su primih bračni drugovi, pomaže im da svoju spolnost žive prema Božjem naumu i kao znak ljubavi koja Krista ujedinjuje s njegovom Crkvom i za nju postaje izvor plodnosti.

No, među nužne uvjete svakako pripada i poznavanje »tjelesnosti« i njezinih razdoblja plodnosti. U tom smislu, valja sve učiniti da to poznavanje postane dostupno svim bračnim drugovima, a još prije toga mladima, putem jasnog obavještenja i odgoja što će ga u prikladan čas i ozbiljno pružiti bračni drugovi, liječnici i stručnjaci. To poznavanje mora voditi odgoju samonadzora: odatle i posvemašnja nužnost kreposti čistoće i trajnog odgoja za nju. Prema kršćanskom gledanju, čistoća ne znači potpuno odbijanje ili reziranje ljudske spolnosti, već ona označuje duhovnu silu koja zna obraniti ljubav od opasnosti sebičnosti i nasilnosti te je dovodi do njena puta ostvarenja.

Dubokom pronicavošću i ljubavlju Pavao VI. je samo iznio iskustvo tolikih bračnih drugova kada je u svojoj enciklici napisao: »Gospodarenje nad nagonom pomoću razuma i slobode volje bez sumnje nameće potrebu, kako bi se očitovanja ljubavi svojstvena bračnom životu odvijala po ispravnom redu, osobito u vezi s pridržavanjem periodične uzdržanosti. Ova, čistoći bračnih drugova svojstvena stega, ni izdaleka ne šteti bračnoj ljubavi: ona joj, štoviše, pridaje višu ljudsku vrijednost. Traži neprekidan napor, ali zahvaljujući njezinu blagotvornu učinku, bračni drugovi cjelovito razvijaju svoje osobe i obogaćuju se duhovnim vrednotama: ona obiteljskom životu donosi plodove vedrine i mira, i olakšava rješavanje drugih teškoća; pogoduje pažnji prema bračnom drugu, pomaže supruzima da odgone sebičnost - tog neprijatelja prave ljubavi - i produbljuje njihov osjećaj odgovornosti. Njezinom pomoću roditelji stječu sposobnost dubljeg i djelotvornijeg utjecaja na odgoj djece«.⁵⁰

Moralni put bračnih drugova

34. Uvijek je od velike važnosti da čovjek pravilno shvati ćudoredni red, njegove vrednote i propise; to je potrebni tim više što su veće i teže teškoće da se oni poštuju. Budući da ćudoredni red objavljuje i iznosi naum Boga Stvoritelja, on za čovjeka ne može biti nešto neosobno ni ubitačno. Naprotiv, on odgovara zahtjevima upisanima u dubinu čovjeka stvorena od Boga, u službi je njegove pune čovječnosti, s nježnom i zahtjevnom ljubavlju kojom sam Bog nadahnjuje i podržava svako stvorenje i vodi ga njegovoj sreći. No čovjek,

⁴⁹ Ondje, 25.

⁵⁰ Ondje, 21.

pozvan da odgovorno živi taj mudar i ljubavljivi prožet Božji naum, jest ujedno i povijesno biće. On se iz dana u dan izgrađuje svojim brojnim slobodnim opredjeljenjima. Zato on spoznaje, ljubi i ispunja čudoredno dobro skladu sa stupnjevima rasta. I bračni su drugovi, u svome čudorednom životu, pozvani da neumorno idu naprijed, podržavani iskrenom i djelotvornom željom da bolje spoznaju vrednote koje jamči i promiče božanski zakon, spremni da ih ispravno i velikodušno utjelove u svoje konkretne izbore. Ipak, oni ne mogu zakon promatrati kao neki puki ideal koji se ima postići u budućnosti već ga moraju promatrati kao zapovijed Krista Gospodina koji ih obvezuje da odvažno prevladaju teškoće. »Zbog toga takozvani 'zakon postupnosti' ili postupni put ne može se poistovjetiti s 'postupnošću zakona', kao da bi postojali u božanskome zakonu stupnjevi i oblici različitih zapovijedi prilagođenih osobama i različnim prilikama. Svi su bračni drugovi, prema Božjem naumu, pozvani na svetost u brak i taj se uzvišen poziv ostvaruje ako je ljudska osoba kadra odgovori božanskoj zapovijedi vedra duha, pouzdajući se u božansku milost i vlastitu volju.«⁵¹ Isto tako na pedagogiju Crkve spada i to da bračni drugovi prije svega jasno priznaju nauku enciklike *Humanae vitae* kao mjerilo za obavljanje spolnosti te se iskreno zalažu da stvore nužne uvjete za njeno opsluživanje.

Kao što je istaknula Sinoda, ta pedagogija obuhvaća čitav bračni život. Zato se briga za prenošenje života mora ugraditi u cjelokupno poslanje čitavog kršćanskog života, koji bez križa ne može doći do uskrsnuća. U tom je kontekstu shvatljivo kako nije moguće izbaciti žrtvu iz obiteljskog života već je treba spremno prihvatiti da bi se bračna ljubav produbila i postala izvorom duboke radosti.

Taj zajednički put traži razmišljanje, obavještenje i prikladan odgoj svećenika, redovnika i laika koji rade u obiteljskom pastoralu: tako će oni svi pomoći bračnim drugovima na njihovom ljudskom i duhovnom putu, koji pretpostavlja svijest o grijehu, iskreno zalaganje u opsluživanju čudorednog zakona, službu pomirenja. Potrebno je zatim imati na umu da su u bračnoj prisnosti u pitanju volje dviju osoba, ali koje su pozvane da skladno misle i skladno se ponašaju: to traži mnogo strpljivosti, razumijevanja i vremena. Na tom području od osobite je važnosti da vlada jednodušnost čudorednog i pastoralnog prosuđivanja svećenika. Tu jednodušnost valja brižno tražiti i osigurati kako vjernici ne bi trpjeli od tjeskobe savjesti.⁵²

Put bračnih drugova bit će, dakle, olakšan ako oni - poštujući nauku Crkve i pouzdajući se

⁵¹ Papa Ivan Pavao II., Homilija na zaključenju šeste sinode biskupa, 8 (25. listopada 1980.): AAS 72 (1980.), 1083.

⁵² Usp. Papa Pavao VI., Enciklika *Humanae vitae*, 28.

u Kristovu milost, a potpomognuti i praćeni od dušobrižnika i cijele crkvene zajednice - budu znali otkriti i iskusiti vrednotu oslobođenja i primicanja prave ljubavi koju Evanđelje nudi i Gospodinova zapovijed nalaže.

Stvarati uvjerenja i pružati konkretnu pomoć

35. Pred problemom poštenog reguliranja poroda, crkvena se zajednica u današnje vrijeme mora truditi da stvara uvjerenja i pruža konkretnu pomoć onima koji žele živjeti očinstvo i majčinstvo na uistinu odgovoran način.

Na tom području, Crkva se raduje dostignućima do kojih su došla znanstvena istraživanja u točnijoj spoznaji razdoblja ženske plodnosti i ona potiče dalji i odlučniji razvoj takvog istraživanja. Ali istodobno ona mora novom snagom poticati odgovornost svih onih - liječnika, stručnjaka, bračnih savjetnika, odgojitelja, bračnih parova - koji mogu djelotvorno pomoći bračnim drugovima da svoju ljubav žive u poštovanju uređenja i svrhe bračnog čina koji tu ljubav izražava. To znači da ona zahtijeva još veće, odlučnije i sustavnije napore kako bi se upoznale, cijenile i primjenjivale prirodne metode reguliranja plodnosti.⁵³

Dragocjeno svjedočanstvo mogu i moraju dati supružnici koji su, zahvaljujući povremenoj suzdržljivosti, postigli zreliju osobnu odgovornost prema ljubavi i životu. Kao što je napisao Pavao VI.: »Njima Gospodin povjerava zadaću da ljudima vidljivo pokažu svetost i blagost onoga zakona koji njihovu uzajamnu ljubav usko povezuje sa suradnjom koju oni pružaju ljubavi Boga koji je začetnik ljudskog života.«⁵⁴

2) Odgoj

Odgojno pravo i odgojna dužnost roditelja

36. Dužnost odgoja ima svoje korijene u prvobitnom pozivu bračnih drugova da sudjeluju u stvaralačkom Božjem djelu: rađajući u ljubavi i iz ljubavi novu osobu koja u sebi nosi poziv za rast i razvoj, roditelji time preuzimaju zadaću da joj djelotvorno pomognu te da u punini živi ljudski život. Na to je podsjetio i Drugi vatikanski sabor: »Budući da roditelji daju djeci život, oni imaju vrlo tešku obavezu da ih odgajaju, i zato ih treba priznati kao prve i povlaštene odgojitelje svoje djece. Odgojna uloga roditelja je takve važnosti, da se teško

⁵³ Usp. Papa Ivan Pavao II., Govor delegatima »Centre de Liaison des Equipes de Recherche«, 9 (3. studenoga 1979.); *Insegnamenti di Giovanni Paolo II.*, II, 2 (1979.), 1035; usp. također Govor sudionicima Prvog kongresa za obitelj Afrike i Evrope (15. siječnja 1981.): »L'Osservatore Romano« (16. siječnja 1981.).

⁵⁴ Papa Pavao VI., Enciklika *Humanae vitae*, 25.

može čim drugim zamijeniti. Na njima je da stvore takav obiteljski ambijent - prožet ljubavlju i odanošću prema Bogu i ljudima - koji će pogodovati punom osobnom i društvenom razvoju djece. Obitelj je stoga prva škola onih društvenih kreposti koje su potrebne svakom društvu.«⁵⁵

Odgojno pravo i dužnost za roditelje je nešto *bitno*, jer je to povezano s prenošenjem života; to je nešto *izvorno i prvobitno*, s obzirom na odgojnu zadaću drugih, zbog jedinstvenog značaja odnosa ljubavi koji postoji između roditelja i djece; nešto *nezamjenjivo i neotuđivo*, i stoga ne može biti sasvim povjereno drugima niti od drugih nasilno prisvojeno.

Osim tih značajki ne može se zaboraviti da temeljno počelo, koje po svojoj naravi određuje odgojnu dužnost roditelja, jest *očinska i majčinska ljubav*, koja u odgoju postiže svoje ispunjenje jer upotpunjuje i u punini usavršava njihovu službu života. Ljubav roditelja od *izvora* postaje *duša*, pa stoga *i mjerilo* koje nadahnjuje i vodi sav konkretni odgojni napor, obogaćujući ga vrednotama blagosti, postojanosti, dobrote, služenja, nesebičnosti, duha žrtve, a to su najdragocjeniji plodovi ljubavi.

Odgajati za bitne vrednote ljudskoga života

37. Premda su roditelji suočeni s poteškoćama u svome odgojnom radu, danas možda više nego prije, oni moraju s pouzdanjem i odvažnošću oblikovati svoju djecu za bitne vrednote ljudskoga života. Djeca treba da rastu u pravednoj slobodi prema materijalnim dobrima, prihvaćajući stil jednostavnog i strogog života, uvjereni da »čovjek više vrijedi po onome što jest negoli po onome što ima«.⁵⁶

U društvu uzdrmanom i razrovanom napetostima i sukobima zbog nasilnog sukobljavanja različitih individualizama i svakovrsnih sebičnosti, djeca moraju postići ne samo osjećaj za istinsku pravdu, koja jedina vodi poštivanju osobnog dostojanstva svakoga čovjeka, već i još više: moraju zadobiti osjećaj prave ljubavi, prožete iskrenom pažnjom i nesebičnim služenjem drugima, a napose najsiromašnijima i najpotrebnijima. Obitelj je prva i osnovna škola društvenosti; kao zajednica ljubavi, ona u sebedarju nalazi zakon koji je vodi i omogućuje joj da raste. Sebedarje koje nadahnjuje ljubav među bračnim drugovima jest uzor i mjerilo onoga što se mora ostvariti u odnosima među braćom i sestrama i među različitim naraštajima koji zajedno žive u obitelji. Zajedništvo i udioništvo koje se svednevice živi u obiteljskom domu, u radosnim i teškim trenucima, jest najkonkretnija i najdjelotvornija

⁵⁵ II. vatikanski sabor, Deklaracija o kršćanskom odgoju *Gravissimum educationis*, 3.

⁵⁶ II. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*, 35.

pedagogija za djelatno, odgovorno i plodna uključivanje djece u najširi okvir društva.

Odgoj za Ljubav kao sebedarje predstavlja također neophodnu pretpostavku za roditelje pozvane da svojoj djeci pruže jasan i delikatan *spolni odgoj*. Nasuprot kulturi koja velikim dijelom »banalizira« ljudsku spolnost, jer je tumači i živi na način koji je osiromašuje i uprošćuje, povezujući je jedino s tijelom i sebičnim užitkom, odgojna služba roditelja mora čvrsto biti usmjerena na spolni odgoj koji je uistinu potpuno usredotočen na osobu: spolnost je, naime, bogatstvo čitave osobe - tijela, osjećaja i duše - i svoje najdublje značenje očituje kad osobu dovodi do sebedarja u ljubavi.

Spolni odgoj - osnovno pravo i dužnost roditelja - mora se uvijek ostvarivati pod njihovim brižnim vodstvom i u kući i u odgojnim zavodima koje su oni izabrali i koje nadziru. U tom smislu Crkva se poziva na zakon supsidijarnosti, koji je škola dužna poštivati kada sudjeluje u spolnom odgoju tako da postupa u istom duhu koji prožima roditelje.

U tom okviru nipošto ne dolazi u pitanje zanemarivanje *odgoja za čistoću*, kao kreposti koja razvija istinsku zrelost osobe, osposobljavajući je da poštuje i promiče »zaručničko značenje« tijela. Štoviše, kršćanski roditelji posvetit će posebnu pažnju i brigu da bi uočili znakove Božjeg poziva za odgoj na djevičanstvo kao najviši oblik sebedarja, što je sam smisao ljudske spolnosti.

Radi čvrstih veza što postoje između čovjekove spolnosti i čudorednih vrednota, zadaća je odgoja da djeci pruži spoznaju i ucijepi poštivanje moralnih propisa, što je nužno i dragocjeno jamstvo odgovornog osobnog rasta u ljudskoj spolnosti. Zbog toga se Crkva odlučno protivi određenom obliku spolnog obavještavanja koje se ne brine za moralna načela, a danas je često rašireno; ono zapravo nije ništa drugo doli uvođenje u doživljavanje zadovoljstva i lako može mladoga čovjeka, pa i u godinama nevinosti, navesti da izgubi vedrinu, otvarajući mu put porocima.

Odgojno poslanje i sakrament ženidbe

38. Za kršćanske roditelje odgojno je poslanje, kao što smo već rekli, ukorijenjeno u njihovu udioništvu na stvaralačkom Božjem djelu, a svoj novi i osobiti izvor nalazi u sakramentu ženidbe, koji ih posvećuje za uistinu kršćanski odgoj djece, pa ih prema tome poziva da imaju udjela u samom autoritetu i ljubavi Boga Oca i Krista Pastira, kao i u majčinskoj ljubavi Crkve. On ih obogaćuje darovima mudrosti, savjeta, snage i svim ostalim darovima Duha Svetoga kako bi mogli pomoći svojoj djeci u njihovu ljudskom i kršćanskom rastu.

Sakramentom ženidbe odgojno je poslanje uzdignuto na dostojanstvo i poziv prave

»službe« Crkve u služenju izgradnji njezinih članova. Ta odgojna služba kršćanskih roditelja tako je velika i lijepa da se sveti Toma ne ustručava usporediti je sa službom svećenika: »Neki duhovni život razvijaju i podržavaju službom koja je jedino duhovna, i to spada na sakrament *reda*; drugi to čine za tjelesni i duhovni život, i to biva sakramentom ženidbe, u kojem se muž i žena sjedinjuju da rode djecu i odgoje ih za štovanje Boga«. ⁵⁷

Kršćanskim će roditeljima živa i budna svijest o poslanju koje im je povjereno sakramentom ženidbe pomoći da se s velikom ozbiljnošću, a ujedno i s osjećajem pune odgovornosti pred Bogom koji ih poziva i povjerava im brigu da Crkvu izgrade u svojoj djeci, posvete odgojnoj službi. Tako obitelj krštenika, sabrana Riječju i sakramentom kao kućna Crkva, istodobno postaje, kao i sveopća Crkva, majka i učiteljica.

Prvo iskustvo Crkve

39. Poslanje odgajanja traži od kršćanskih roditelja da djeci pruže sve što je nužno za postupno oblikovanje njihove osobnosti s kršćanskog i crkvenog gledišta. Neka stoga prihvate već navedene odgojne smjernice s punom brigom kako bi djeci pokazali duboko značenje kome će ih dovesti vjera i ljubav Isusa Krista. Uostalom, u svojoj brizi da u duši djece ojačaju dar božanske milosti; kršćanski roditelji trebaju biti svjesni da im Gospodin povjerava rast jednog Božjeg djeteta, Kristova brata, hram Duha Svetoga, člana Crkve.

II. vatikanski sabor ovako određuje sadržaj kršćanskog odgoja: »On ne ide samo za tim da osigura zrelost (...) ljudske osobe, već prije svega da kršćani, dok se postupno upućuju u spoznaju misterija spasenja, postaju svakim danom svjesniji dara vjere što su ga primili. Neka se nauče u duhu i istini klanjati Bogu Ocu (usp. Iv 4,23) ponajprije u liturgijskom činu i oblikovati svoj život po novom čovjeku u pravdi i istinskoj svetosti (Ef 4, 22-24). Neka se tako izgrađuju u savršenog čovjeka, do dobi Kristove punine (Ef 4,13), i pomažu u izgradnji Mističnog Tijela. Osim toga neka, svjesni svoga poziva, uče svjedočiti za nadu koja je u njima (1 Pt 3,15) i pomagati kršćanski preporod svijeta«. ⁵⁸

I Sinoda, prihvaćajući i dalje razrađujući učenje Sabora u njegovim osnovnim smjericama, prikazala je odgojno poslanje kršćanske obitelji kao pravu službu koja prenosi i širi Evanđelje tako da obiteljski život u cjelini postaje put vjere i u nekom smislu kršćanska inicijacija i životna škola nasljedovanja Krista. U obitelji, svjesnoj takvog dara, kako je

⁵⁷ Sv. Toma Akvinski, *Summa contra Gentiles*, IV., 58.

⁵⁸ II. vatikanski sabor, Deklaracija o kršćanskom odgoju *Gravissimum educationis*, 2.

napisao Pavao VI., »svi članovi evangeliziraju i svi su evangelizirani«. ⁵⁹ Snagom toga poslanja odgajanja roditelji su, svjedočanstvom svoga života, prvi vjesnici Evanđelja svojoj djeci. Štoviše, moleći s djecom, zajedno s njima čitajući Božju riječ i ucjepljujući ih kršćanskom inicijacijom u samo Kristovo Tijelo - euharistijsko i crkveno - u punini postaju roditelji, jer rađaju ne samo tjelesni život već i onaj život koji preko preporoda u Duhu izvire s križa i Kristova uskrsnuća. Da bi kršćanski roditelji mogli dolično ispuniti svoju odgojnu službu, sinodalni oci su zaželjeli da bude izrađen prikladan tekst *katekizma za obitelj*, koji će biti jasan, kratak i svima razumljiv. Toplo se pozivaju biskupske konferencije da rade na izradi takvog katekizma.

Odnosi s ostalim odgojnim djelatnicima

40. Obitelj je prva, ali ne i jedina i isključiva odgojna zajednica: sam zajedničarski, građanski i crkveni značaj čovjeka traži i potiče na mnogo šire i sveobuhvatnije djelovanje, koje ima biti plod usmjerene suradnje različitih odgojnih djelatnika. Sve su te odgojne snage nužne, premda svaka od njih može i mora utjecati u skladu sa svojom nadležnošću i svojim vlastitim prilogom. ⁶⁰

Odgojna zadaća kršćanske obitelji zauzima, dakle, vrlo važno mjesto u sveukupnom pastoralu: to traži novi oblik suradnje između roditelja i kršćanskih zajednica, između različitih odgojnih skupina i pastira. I u tom pogledu obnova katoličke škole mora posvetiti posebnu pažnju kako roditeljima učenika tako i oblikovanju savršene odgojne zajednice.

Pravo roditelja na izbor odgoja u skladu s njihovim vjerskim opredjeljenjem mora biti neograničeno zajamčeno. Država i Crkva obvezne su da obiteljima pruže svu potrebnu pomoć kako bi mogle prikladno ispuniti svoje odgojne zadatke. U tom smislu i Crkva i država moraju stvarati i promicati takve ustanove i djelatnosti koje obitelji od njih s pravom očekuju: a ta pomoć mora biti takva da nadomješta ono što nedostaje obitelji. Prema tome, svi oni koji u društvu vode škole nikada ne smiju zaboraviti da je roditelje sam Bog postavio za prve i glavne odgojitelje djece i da je njihovo pravo sasvim neotuđivo.

No, skupa s tim pravom, roditelji imaju veliku obvezu da *čine* sve što je u njihovoj moći te održavaju srdačne i konstruktivne odnose s nastavnicima i odgovornima za škole.

Ako se u školama poučavaju ideologije protivne kršćanskoj vjeri, obitelj, zajedno s

⁵⁹ Papa Pavao VI., Apostolska pobudnica *Evangelii nuntiandi*, 71.

⁶⁰ II. vatikanski sabor, Deklaracija o kršćanskom odgoju *Gravissimum educationis*, 3.

drugim obiteljima - ako je moguće posredstvom obiteljskih udruženja - mora svim silama i svom mudročću pomagati mladima da se ne udalje od vjere. U tim slučajevima obitelji je prijeko potrebna posebna pomoć dušobrižnika, koji ne smiju zaboraviti da roditelji imaju neotuđivo pravo svoju djecu povjeriti crkvenoj zajednici.

Mnogostruko služenje životu

41. Plodna bračna ljubav izražava se u mnogostrukom služenju životu kojega su najvidljiviji a ujedno najosobitiji i nezamjenjivi znakovi rađanje i odgoj. Ali, zapravo svaki čin prave ljubavi prema čovjeku svjedoči o duhovnoj plodnosti obitelji i nju usavršava, jer to je poslušnost dubokom unutarnjem dinamizmu ljubavi kao sebedarju drugima.

Neka se takvim gledanjem, koje je za sve bogato vrednotama i zahtjevno, nadahnjuju osobito oni bračni drugovi koji proživljavaju fizičku neplodnost.

Kršćanske obitelji koje u vjeri sve ljude priznaju sinovima istoga nebeskog Oca, velikodušno će prihvaćati djecu drugih obitelji, pružajući im podršku i ljubav koja se iskazuje članovima jedinstvene obitelji djece Božje. Tako će kršćanski roditelji moći proširiti svoju ljubav preko tjelesnih i krvnih veza te će produbiti veze koje se ukorjenjuju u duhu i razvijaju se u konkretnoj pomoći pruženoj djeci drugih obitelji kojoj su često potrebne i najnužnije stvari. Neka kršćanske obitelji s većom spremnošću usvajaju i preuzimaju brigu za djecu lišenu roditelja ili od njih napuštenu. Ta će djeca, kad nađu toplo obiteljsko ozračje, moći iskusiti brižnu i očinsku Božju ljubav u svjedočanstvu kršćanskih roditelja i tako će u životu rasti u spokojstvu i pouzdanju; čitava će, pak, obitelj biti obogaćena duhovnim vrednotama širega bratstva.

Neprestano »stvaralaštvo« mora biti značajka plodnosti obitelji: u tome je čudesni plod Božjega Duha koji širom otvara oči srca kako bi se otkrile nove potrebe i patnje našega društva; on također daje snage da te potrebe i teškoće prihvaćamo i na njih prikladno odgovorimo. U tom smislu obiteljima se otvara vrlo široko polje djelovanja. Doista, u naše dane postoji pojava koja još više zabrinjava od napuštanja djece: to je pojava koja teško pogađa starije osobe, bolesne, hendikepirane osobe, osobe ovisne o drogama, nekadašnje zatvorenike itd. jer ih se stavlja na rub društvenog i kulturnog života.

Na taj se način silno širi obzorje očinstva i majčinstva kršćanskih obitelji: takve i mnoge druge potrebe našega vremena izazov su duhovnoj plodnosti njihove ljubavi. S obiteljima i s pomoću njih Gospodin nastavlja i danas svoje »sažaljenje« nad mnoštvom.

II. SUDJELOVANJE U RAZVOJU DRUŠTVA

Obitelj, prva i životna stanica društva

42. Budući da je »Stvoritelj svega ustanovio bračnu zajednicu kao izvor i temelj ljudskog društva«, obitelj je postala »prva i životna stanica društva«.⁶¹

Obitelj ima organske i životne veze s društvom, jer ona je njegov temelj i neprestano ga hrani svojom službom životu: u krilu obitelji, naime, rađaju se građani i oni u obitelji uče prva znanja društvenih kreposti, koje su duša života i razvoja društva.

Tako, dakle, po svojoj naravi i pozivu, obitelj, daleko od toga da se zatvara u sebe, otvara se drugim obiteljima i društvu i ispunja svoju društvenu ulogu.

Obiteljski život: iskustvo zajedništva i sudioništva

43. Sam doživljaj zajedništva i sudioništva, što mora obilježavati svagdašnji život obitelji, jest njen prvi i osnovni prilog društvu.

Odnosi među članovima obiteljske zajednice nadahnjuju se i vode zakonom »dobrohotnosti« koja se, poštivajući i njegujući u svima i svakome osjećaj osobnog dostojanstva kao jedinstven vrijednosni izvor, preobražava u srdačno prihvaćanje, susret i dijalog, velikodušno otvaranje, nesebično služenje, duboku solidarnost.

Tako promicanje istinskog i odgovornog zajedništva u obitelji postaje prva i nezamjenjiva škola društvenosti, primjer i ohrabrenje za šire zajedničarske odnose koji moraju imati značajke poštivanja, pravednosti, smisla za dijalog i ljubav.

Na taj je način obitelj, kao što su podsjetili sinodalni oci, kolijevka i najdjelotvornije sredstvo za očovječenje i uosobljenje društva: ona na izvoran i dubok način sudjeluje u izgradnji svijeta omogućujući uistinu čovječan život, osobito čuvajući i prenoseći kreposti i »vrednote«. Kao što tvrdi II. vatikanski sabor, obitelj je »mjesto susreta različitih naraštaja koji se međusobno pomažu radi stjecanja punije životne mudrosti i usklađivanja osobnih prava s drugim zahtjevima društvenog života«.⁶²

Prema tome, nasuprot društvu koje je izvrgnuto opasnosti da se sve više i više razosobljuje

⁶¹ Usp. II. vatikanski sabor, Dekret o apostolatu laika *Apostolicam actuositatem*, 11.

⁶² II. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*, 52.

i biva bezimeno, pa stoga i nečovječno, s negativnim posljedicama mnogovrsnih »bjegova« - kao što su alkoholizam, droga ili čak terorizam - obitelj još i danas ima i zrači izvanredne sile sposobne da čovjeka otrgnu bezimenosti, da mu probude svijest o njegovom osobnom dostojanstvu, da ga obogate dubokom čovječnošću i djelotvorno, svojom jedinstvenošću i neponovljivošću, ucijepe u tkivo društva.

Društvena i politička uloga

44. Društvena uloga obitelji zacijelo se ne može ograničiti na rađanje i odgoj, premda u tome nalazi svoj prvi i nezamjenjivi izražaj.

Obitelji se, bilo pojedinačno ili združene, mogu i moraju posvetiti brojnim djelima socijalne službe, osobito prema siromašnima, i općenito prema osobama i situacijama kojima javne ustanove za socijalnu skrb ne uspijevaju priteći u pomoć.

Društveni doprinos obitelji ima svoju izvornost, koja traži da se bolje spozna i da se odvažno promiče, osobito kako djeca više rastu, uvodeći u to što je više moguće sve članove.⁶³

U tom pogledu valja istaknuti sve veće značenje koje u naše vrijeme poprima gostoprimstvo u svim svojim oblicima, bilo da se jednostavno otvore vrata svoje kuće ili, još više, svoga srca potrebama naše braće, bilo da se konkretno založimo da se svakoj obitelji osigura stan koji joj je potreban kao prirodno mjesto koje je čuva i omogućuje joj da raste. Nadasve, svaka je kršćanska obitelj pozvana da sluša Apostolovu preporuku: »Gajite gostoljubivost«,⁶⁴ pa prema tome da po Kristovu primjeru i s njegovom ljubavlju u život provodi prihvaćanje najpotrebnije braće: »Tko napoji jednoga od ovih najmanjih samo čašom hladne vode zato što je moj učenik, zaista, kažem vam, neće mu propasti plaća«.⁶⁵

Društvena uloga obitelji treba se izraziti također i u *političkom posredovanju*: obitelji se, naime, moraju prve založiti da državni zakoni i ustanove ne samo ne vrijeđaju, već da i podržavaju i pozitivno štite prava i dužnosti obitelji. U tome obitelji moraju postajati sve svjesnije da su one »pobornici« takozvane »obiteljske politike« i da preuzimaju odgovornost za preobražaj društva; u protivnome, one će prve postati žrtvom onih zala, koja bi samo ravnodušno promatrale. Poziv II. vatikanskog sabora da se nadvlada individualistička etika odnosi se, dakle, i na obitelj.⁶⁶

⁶³ Usp. II. vatikanski sabor, Dekret o apostolatu laika *Apostolicam actuositatem*, 11.

⁶⁴ Rim 12, 13.

⁶⁵ Mt 10, 42.

⁶⁶ Usp. II. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*, 30.

Društvo u službi obitelji

45. Čvrsta povezanost između obitelji i društva zahtijeva, s jedne strane, otvaranje obitelji društvu i sudjelovanje u njegovu razvoju, ali, s druge strane, taj odnos nalaže društvu da nikada ne iznevjeri svoju temeljnu zadaću da poštuje i promiče obitelj.

Sigurno, obitelj i društvo imaju nadopunjujuće uloge u obrani i promicanju dobara zajedničkih svim ljudima i svakome čovjeku. No, društvo, ili još određenije država, mora priznati da je obitelj »društvo koje ima vlastito i iskonsko pravo«⁶⁷ te su u svojim odnosima s obitelji obvezni držati se načela supsidijarnosti.

Na temelju tog načela država ne može i ne smije obiteljima oduzeti one zadaće koje mogu ispuniti same ili slobodno udružene s drugim obiteljima; no, država mora, naprotiv, što je više moguće poticati i podržavati odgovorne pothvate obitelji. Javne vlasti, uvjerenе da je dobro obitelji prijeko potrebna vrednota koje se građanska zajednica ne može odreći, moraju učiniti sve što je u njihovoj moći da obiteljima pruže svaku pomoć - gospodarsku, socijalnu, odgojnu, političku, kulturnu - koju one trebaju da na doista ljudski način ispune svoje obveze.

Povelja prava obitelji

46. Uzajamno djelovanje u pružanju podrške i unapređenja između obitelji i društva jest ideal koji često, pa i to dosta teško, osporava sama stvarnost, gdje se to dvoje dijeli pa čak i suprotstavlja.

Zapravo - kako je to neprestano isticala Sinoda - položaj brojnih obitelji u različitim zemljama vrlo je problematičan, ako ne čak i sasvim loš: zakoni i ustanove neprestano podcjenjuju neotuđiva prava obitelji pa čak i ljudske osobe, a društvo, ne samo da se ne stavlja u službu obitelji već čak i napada njezine temeljne vrednote i zahtjeve. I tako obitelj, koja je prema Božjem naumu osnovna stanica društva, te koja ima prava i dužnosti što su prije svih prava države i bilo koje druge zajednice, postaje žrtvom društva, sporosti i nepravovremenosti njegovih zahvata, pa čak i očitih njegovih nepravdi.

Zbog toga Crkva otvoreno i odvažno ustaje na obranu prava obitelji protiv nepodnošljivih zloupotreba društva i države. Sinodalni su oci, među ostalim, istaknuli slijedeća prava obitelji:

- pravo da postoji i razvija se kao obitelj, to jest pravo svakog čovjeka, a osobito siromašnih, na osnivanje obitelji i na uzdržavanje prikladnim sredstvima;

⁶⁷ II. vatikanski sabor, Deklaracija o vjerskoj slobodi *Dignitatis humanae*, 5.

- pravo da vrši svoje poslanje s obzirom na prenošenje života i odgoj djece;
- pravo na intimnost bračnog i obiteljskog života;
- pravo na postojanost bračne veze i ustanove ženidbe; - pravo da vjeruje i ispovijeda i širi svoju vjeru;
- pravo da odgaja svoju djecu u skladu s vlastitim predajama, vjerskim i kulturnim vrednotama, i to nužnim pomagalima, sredstvima i ustanovama;
- pravo na fizičku, društvenu, političku, gospodarsku sigurnost, osobito za siromašne i bolesne;
- pravo na stan prikladan za doličan obiteljski život;
- pravo izražavanja i predstavnštva pred javnim, gospodarskim, društvenim i kulturnim vlastima, kao i pred nižim organima koji o njima ovise, i to izravno ili posredstvom udruženja;
- pravo osnivanja udruženja s ostalim obiteljima i ustanovama da bi prikladno i s nadležnošću ispunile svoju zadaću;
 - pravo da prikladnim ustanovama i zakonodavstvom zaštiti maloljetne od štetnih droga, pornografije, alkoholizma, itd.;
 - pravo na časnu zabavu koja promiče i obiteljske vrednote;
 - pravo starijih osoba na dostojan život i doličnu smrt;
 - pravo da kao obitelji isele radi traženja boljih životnih uvjeta.⁶⁸

Sveta Stolica, prihvaćajući izričiti zahtjev Sinode, pobrinut će se da produbi te sugestije i izradit će »povelju prava obitelji« i predložiti je zainteresiranim sredinama i nadležnim vlastima.

Milost i odgovornost kršćanske obitelji

47. Društvena uloga, svojstvena svakoj obitelji, s novog i posebnog naslova, pripada kršćanskoj obitelji, utemeljenoj na sakramentu ženidbe. Prihvaćajući ljudsku zbilju bračne ljubavi sa svim njezinim posljedicama, sakrament osposobljava kršćanske bračne drugove i roditelje da žive svoj poziv laika - a to je i njihova odgovornost - pa prema tome da »traže kraljevstvo Božje baveći se vremenitim stvarima i uređujući ih po Bogu«.⁶⁹

Društvena i politička uloga sastavni je dio kraljevskog poslanja, poslanja služenja, na kojemu kršćanski bračni drugovi imaju udjela snagom sakramenta ženidbe, primajući ujedno

⁶⁸ Usp. Propositio 42.

⁶⁹ II. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Crkvi *Lumen gentium*, 31.

zapovijed kojoj se ne mogu izmaknuti i milost koja ih podržava i potiče. Na taj je način kršćanska obitelj pozvana da svima dade svjedočanstvo velikodušnog i nesebičnog zalaganja u društvenim problemima, s time da se u prvom redu opredjeljuje za siromašne i one koji su na rubu društva. Zbog toga kršćanska obitelj, hodeći za Gospodinom u ljubavi, osobito prema svim siromašnima, mora posebno imati na srcu one koji su gladni, nezaštićeni, ostarjeli, bolesni, ovisni o drogama, bez obitelji.

Za novi međunarodni poredak

48. Suočena sa stanjem u svijetu koje je danas prožeto različitim društvenim problemima, obitelj vidi kako se na sasvim nov način proširuje njezina uloga s obzirom na razvoj društva: riječ je također o suradnji na ostvarenju novog međunarodnog poretka, jer jedino svjetskom solidarnošću mogu se uočiti i riješiti silni i dramatični problemi pravde u svijetu; slobode naroda, mira ljudskoga roda.

Duhovno zajedništvo kršćanskih obitelji, ukorijenjenih u zajedničkoj vjeri i nadi te oživotvorenih ljubavlju, predstavlja unutarnju snagu odakle izvire, šire se i rastu pravednost, pomirenje, bratstvo i mir među ljudima. Kao »mala« Crkva, kršćanska je obitelj pozvana, po uzoru na »veliku« Crkvu da bude znak jedinstva svijetu i da u tom smislu obavlja svoju proročku ulogu, svjedočeći za kraljevstvo Božje i mir Kristov prema kojemu korača čitav svijet.

Kršćanske će obitelji to moći ostvariti bilo svojom odgojnom službom, to jest pružajući djeci uzor života zasnovan na vrednotama istine, slobode, pravednosti i ljubavi, bilo da se djelatno i odgovorno zauzmu za uistinu ljudski rast društva i njegovih ustanova, bilo da na različite načine podržavaju udruženja koja se osobito posvećuju problemima međunarodnog poretka.